

Núm. 18 (Tardor 2021), 60-75 | ISSN 2014-7023

UN DOCUMENT INÈDIT SOBRE L'HOSPITAL DELS JUEUS DE LLEIDA

Guillem Roca Cabau
Museu de la noguera
groca@balaguer.cat

Rebut: 9 febrer 2021 | Revisat: 30 octubre 2021 | Acceptat: 30 novembre 2021
| Publicat: 23 desembre 2021 | doi: 10.1344/Svmma2021.18.6

Resum

Recentment, hem descobert a l'Arxiu Capitular de Lleida un document d'inicis del segle XIV que demostra l'existència d'un hospital gestionat per la confraria jueva del heqdeix. Es tracta del donatiu anual de dotze sous que l'aljama de Lleida feu, a perpetuïtat, per pagar el cens que l'hospital havia de satisfer per unes cases. El document no només descobreix l'existència d'aquest centre hospitalari, sinó que aporta informació sobre diversos aspectes del funcionament intern de l'aljama com, per exemple: el nombre de representants, les seves famílies i l'arrendament d'impostos.

Paraules clau:

Lleida, hospital, jueus, segle XIV, confraria.

Abstract

Recently, in the Arxiu Capitular of Lleida, we have discovered a document from the beginning of the fourteenth Century which proves the existence of a hospital managed by the Jewish brotherhood of the heqdeix. It is about an annual donation of twelve *sous* that the Jewish council of Lleida gave indefinitely to the brotherhood to pay an emphyteutic lease of the same quantity, this was to maintain some houses used by the hospital. The document discovers the existence of this hospital and also gives information about the internal organization of the Jewish community, among others: the number of managers, their families and the rental of the taxes.

Key words:

Lleida, hospital, Jewish, fourteenth century, brotherhood.

Presentem en aquestes pàgines un document inèdit que dóna a conèixer l'existència a la ciutat de Lleida d'un hospital per a jueus administrat per la confraria denominada de l'«Hedes».¹ Fins ara aquest hospital havia passat desapercebut. De fet, no se n'ha localitzat cap menció a la documentació municipal lleidatana ni als diferents estudis publicats, fet que exemplifica la importància del text i, alhora, la independència amb què aquest tipus de centres i la mateixa aljama funcionaven respecte a la comunitat cristiana local (LLADONOSA 1974; TARRAGÓ 1975, 1976, 1977; ROCA 2017; AYALA 2005: 142).

Tenim constància d'altres hospitals jueus a diverses localitats del Principat. A Barcelona, n'hi havia un d'actiu durant bona part del segle XIV fundat per Samuel de Na Regina (JÁUREGUI 2017: 144-147). També se'n dreçava un al call de Perpinyà, on el 1414 es parlava de l'hospital dels pobres jueus *qui ebrayce vocatur heddes* o *heqdeix*, que significa obra pia, i estava dedicat a «recullir los pobres juheus qui de qualsevoldrà parts del món en aquella volran repausar» (VIDAL 1987: 103; JÁUREGUI 2017: 137-140). Semblantment, a Santa Coloma de Queralt, n'hi havia un fundat a inicis del segle XV arran del testament, el 1410, del draper Mossé Cabrit; les cases que deixà havien d'operar com a «*etzes*, qui vol dir casa d'ospital» (SECALL 1984: 74, 76-77, 91, 93). A Tàrrrega, també hi havia un hospital que compartia espai amb l'escola i sinagoga de l'aljama (Muntané 2006: 117-118). Finalment, cal mencionar el centre de Balaguer mencionat al *Llibre d'Estima* de 1506-1507 i que estava situat al carrer del Miracle (SANAHUJA 2002: 173; ALÒS 2020: 17).

Es tractava de centres fundats per un benefactor, una confraria o la mateixa aljama i, com passava dins la comunitat cristiana, en una mateixa ciutat hi podien conviure varis hospitals amb orígens diversos (BLASCO 1990:45-46). La presència d'hospitals jueus en aquestes poblacions indica que era una institució habitual, almenys a aljames grans i mitjanes. Lleida era la tercera comunitat més important del Principat, després de Barcelona i Girona i, per tant, creiem que la llista aportada s'ha d'ampliar amb nous centres (RIERA 1980).

El document lleidatà ens presenta una confraria anomenada de l'«Hedes», que «és dit en cristianenc spital», i que s'ha de relacionar amb les diferents transcripcions

1. Agraïixo als avaluadors de la revista els comentaris i apreciacions que han millorat considerablement el text.

de la paraula heqdeix, mencionada també en els casos exposats de Santa Coloma i Perpinyà. Heqdeix tingué diverses accepcions, en un principi s'associava als llegats destinats a finalitats pietoses i assistencials, però al segle XIV, i sobretot al XV, passà a denominar hospital (JÀUREGUI 2017: 136-137; FELIU 1998-1999: 111).

L'anàlisi de la societat jueva ens porta, inevitablement, a descobrir-la plena de matisos entre els quals cal percebre els característics d'un grup lligat al dinamisme econòmic. La presència de pobres és inevitable dins d'una comunitat urbana medieval i la societat jueva, com la cristiana, creà mecanismes caritatius per tenir cura dels pobres, rescatar captius, cuidar orfes, acollir caminants, ajudar noies pobres a maridar... (HINOJOSA 1981: 59; BLASCO 1990: 3).

Com al món cristià, la caritat tenia una simbologia important i la presència de confraries assistencials —amb voluntat d'ajuda mútua i benèfica— no només responia a necessitats religioses, sinó també de promoció i control (CASTILLO 1993: 184-187). Per a Castillo (1993: 188), l'esquema confraternal típic, reproduït fins i tot per les aljames menors, s'estructura al voltant de quatre eixos: caritat amb els pobres, cura dels malalts, instrucció religiosa i tot allò referent a la mort i al soterrament dels difunts. La cura dels malalts incloïa, entre altres, l'hospital per a desvalguts i el soterrament dels difunts s'efectuava mitjançant diverses confraries, probablement la més coneguda la confraria cabarim —dels enterraments— present a diverses aljames.²

Al document que presentem, aquests dues confraries (heqdeix i cabarim) apareixen relacionades. Cal pensar que tant l'hospital com l'enterrament de difunts eren dues tasques caritatives estretament vinculades. La confraria cabarim de Saragossa, integrada per les famílies més distingides de l'aljama, competia amb la de la Mercè o Rotfecédech, que també gestionava un hospital per a mendicants, per a l'enterrament dels pobres de solemnitat, especialment forasters. En aquesta ciutat també existia la confraria de Nozé amitá o portadors del taüt, encarregada de rentar i traslladar el difunt fins al cementiri, on passava la batuta la confraria cabarim (BLASCO 1990: 21, 30-32). Però no eren les úniques que s'encarregaven d'ajudar els forasters, la confraria de l'almoïna de Saragossa, organisme oficial de beneficència de l'aljama, també apareix mencionada com la «confraria de los yentes et venientes» i es dedicava a assistir els estrangers (BLASCO 1990: 13). A Barcelona, l'almoïna jueva també administrava un hospital, juntament amb altres funcions com cobrir els morts i educar nois pobres (JÀUREGUI 2017: 143-144). De fet, com apunta Hinojosa (1984: 156), les accions d'acollida podien realitzar-se a la mateixa sinagoga que servia com a temple, escola, hospital i hospici.

També tenim constància d'hospitals utilitzats per l'altra minoria religiosa, els musulmans. El 1379 Alfonso de Valladolid fou pujat al Palau de Cervera, la presó

2. De la confraria cabarim en tenim diverses referències a: Morvedre, València, Gandia (CASTILLO 1993: 189 n. 14), Jaca (MOTIS, GUTWIRTH 1996: 260), Balaguer (CASAS 1991: 325; ALÒS 2020: 17), Saragossa, Osca, Santa Coloma de Queralt (BLASCO 1990: 31, nota 233) i Lleida (AYALA 2005: 149).

de Lleida, quan se l'acusà de robar una manta a un sarraí de Fraga i fer-se passar per musulmà o cristià segons li convenia. Un testimoni explicà que havia passat uns dies a Fraga allotjat a l'hospital dels musulmans de la vila, visitant la mesquita i fent els dejunis preceptius de l'Islam, però poc després Alfonso desaparegué. Uns dies més tard arribà a Lleida on es feu passar per cristià i s'allotjà a l'hospital del Sant Esperit (ROCA 2017: 319-321). Aquests hospitals, tant jueus com musulmans, estaven pensats per atendre únicament gent de la seva religió, de la mateixa manera que els hospitals cristians no acostumaven a acollir malalts d'altres religions. Consten algunes excepcions esporàdiques d'acollida híbrida, com, en un altre context, l'antic *xenodochium* del bisbe Masona a Mèrida —fundat l'any 580— que acollia persones sense cap mena de discriminació, o una dona de Barcelona que el 1304 tenia a casa seva jueus pobres, encara que desconeixem sota quines condicions (CONEJO 2002: I, 72; JÀUREGUI 2017: 146).

El document que presentem en transcripció és un trasllat efectuat el 2 d'agost de 1356. L'original, que estava escrit en hebreu, se signà el 12 de maig de 1319 «a conte dels cristians» o, segons el calendari jueu, a l'inici del mes de Sivan de l'any 5079. El notari que en donà fe fou Arnau de Torres i realitzà la còpia amb l'ajuda del jueu Isaac Saltell, escrivà de l'aljama de Lleida, qui arromançà el text. La traducció dificulta la comprensió del document que en alguns punts utilitza frases o expressions poc clares, fruit, probablement, de la traducció literal del text. Cal contextualitzar aquest document en un moment de frontissa entre dos períodes de la juderia lleidatana, el segle d'or (1213-1284) i l'època de transició (1284-1391), caracteritzada per les persecucions violentes que castigaren de manera desigual les juderies peninsulars (ROMANO 1991: 109-110).

En un primer moment el text presenta els sis dirigents de la comunitat, denominats adenantats, i el patronímic d'algun d'ells, eren: Abraham (fill de Çadia Abnaçaya), Salamó Avinsessat Lacemi, Jucef Avinceyt, Jafudà Avimfamit, Jafudà Levi (fill de Cahim Levi) i Abraham (fill de Cahim Abrahona). Aquest grup rector de l'aljama —amb funcions executives, fiscals i judicials— s'escollia anualment i, en un primer moment, estava compost únicament per dos prohoms, com especifica un privilegi de Jaume II en què confirma un document anterior de Pere el Gran. Com veurem més endavant, l'organització de l'aljama tenia paral·lelismes clars amb el món cristià, fins al punt que alguns documents cristians de Lleida es refereixen als càrrecs electes jueus com a “paers” (FELIU 1998-1999: 112). L'elecció d'aquest grup la regulà el mateix Jaume II en un document de 1315 en què el nombre de representants s'amplià a sis i s'hi afegiren dotze secretaris o consellers. Els adenantats provenien, en parts iguals, de les mans major, mitjana i menor. Per diversos problemes derivats de la incompatibilitat de càrrecs, el nombre de secretaris es reduí a tres el 1318. El document que presentem s'escriuí després d'aquesta nova reforma i, per tant, haurien d'aparèixer-hi tres secretaris, però únicament n'hi consten dos: Cahim Alcaravull i Mossé Vincanes. El procés d'elecció d'aquest consell rector anà variant

al llarg dels anys (BERTRAN 1991: 313-315, 316-319; BUSQUETA 2004: 77-78; AYALA 2005: 152-153; FELIU 1998-1999: 110-114).³

Els càrrecs rectors de les confraries assistencial solien estar ocupats per tres persones, per això, seguidament, apareixen tres responsables de la confraria del heqdeix, aquest sense cap patronímic: Mordafay Avingabay, Jucef Dido i Samuel Avimbaruch (MOTIS, GUTWIRTH 1996: 260).

Diversos d'aquests personatges són mencionats en un document de 1315 que narra la controvèrsia que es generà aquell any per l'elecció del cantor de la sinagoga (RIERA 2001). Entre altres tasques el cantor s'encarregava de comunicar a la comunitat, reunida a la sinagoga, qui havia sortit elegit adenantat de l'aljama (AYALA 2005: 152). Çadia Abnaçaya —pare d'un dels adenantats de l'aljama en el document que presentem— aconseguí el càrrec a través del nomenament directe de Jaume II i qui l'ocupava, Mossé Juniç, fou destituït. Aquesta intromissió reial —d'altra banda força comuna, el rei interferia per recomanar i, fins i tot, imposar, els candidats de la seva elecció (FELIU 1998-1999: 114)— generà recels perquè Juniç era considerat més experimentat i realitzava millor la feina. Davant les protestes i com que els jueus de Lleida estaven sotmesos a l'autoritat del batlle reial, aquest es presentà a la sinagoga un dissabte, quan hi eren reunits la majoria dels jueus. El batlle els demanà a tots, exclosos ambdós interessats, que votessin quin dels dos cantors era més hàbil i recollí en un document el nom, cognom i preferència de cadascun dels assistents. Per tant, es tracta de la descripció d'un moment puntual que exclou aquells qui, pel motiu que fos, no eren en aquella sinagoga. Salamó Avincessat Lacemi, Jucef Avinceit, Cahim Alcaravull, Mordafay Avingabay i Samuel Avimbaruch no hi apareixen. La resta consten en ambdós documents amb algunes variacions lògiques en l'escriptura dels cognoms, com per exemple: Vincanes per Avincanes, Alcaravull per Alcarahuy o Abimbaruch per Avibaruch, entre altres. Els cognoms Avincessat i Avingabay no són presents al llistat de Riera.

Es desconeix amb exactitud on estava situada la sinagoga més gran i principal de la ciutat anterior al 1391; Lampurlanés (2019: 28) l'ubica al nord de la jueria, davant la Cuirassa —antiga fortificació d'època andalusí que acabà donant nom al call— i de l'església i rectoria de Sant Andreu. Després del pogrom de 1391 es convertí en una església dedicada a Santa Maria del Miracle, com també passà a Balaguer (ALÒS 2020: 24-27), i se n'obrí una altra arrançant la casa d'un particular a la plaça de la Cuirassola (LAMPURLANÉS 2019: 26, 28-29).

La confraria del heqdeix explotava unes cases per les quals pagava un cens anual de dotze sous jaquesos per Pasqua a l'església de Gardeny. Aquest cens mantenia una capellania instituïda pel difunt Guillem Berenguer a la capella de Sant Salvador

3. Les institucions que formaven part de l'organització general de l'aljama, consell de l'aljama, consellers i adenantats, era similar, si bé a escala reduïda, al règim de govern municipal cristià (BAER 1981: 176; HINOJOSA 1981: 57; BUSQUETA 2004: 97).

de Gardeny. El cobrament d'aquest pagament comportava diversos problemes —en aquell moment en gaudia el capellà Guillem Berenguer, possiblement descendent del fundador— davant l'impagament, el propietari del cens prenia una decisió dràstica, arrencava les portes del centre per impedir-ne el correcte funcionament. Per aquest motiu la confraria es veia obligada a «retenir oració en la sinagoga». La confraria de l'hospital estava vinculada a la sinagoga major i «retenir oració» era una manera d'interpel·lar a la resta de la comunitat per solucionar el que es considerava una injustícia. És el mateix procediment que seguí la vídua Cruixia de Barcelona, el 1262, quan va «interrompre la pregària a la sinagoga» (KLEIN 2004: 149-150) per pressionar el tribunal i resoldre el seu cas; volia recuperar el dot (quetubà) per tornar a casar-se (KLEIN 1993: 76). Amb la solució plantejada pels adenantats de l'aljama es buscava evitar, justament, que els majorals de la confraria «no aien de retenir oració en la sinagoga per la dita rahó».

Temps enrere el consell de l'aljama, per una permuta d'aquestes cases amb la confraria cabarim, acabà agafant sota la seva tutela l'hospital, «per açò és apellat spital de la aljama e d'aquell temps entrò huy». Arran d'aquest vincle l'aljama s'oferí a pagar el cens amb els seus béns, «pus que la obligació de la pagua del sens damont dit jau sobre l'aljama».⁴ El consell era l'assemblea on s'expressaven els membres de l'aljama amb plenitud jurídica, abans de 1348 estava compost per 30 consellers i requeria sobre ells la tasca legislativa (ROMANO 1991: 115). El pagament del cens s'havia de treure d'un ingrés regular que permetés cobrir la despesa durant un període llarg. De fet, les comunitats jueves peninsulars suportaven les despeses derivades de l'ensenyament i les institucions socials i religioses gràcies a la recaptació d'un conjunt d'impostos sobre el vi, la carn, la farina... que eren indispensables per a la subsistència de les aljames (LACAVE 1975: 4). En aquest cas es decidí extreure els dotze sous necessaris del que es cobrava anualment per sacrificar animals a les carnisseries jueves. Aquesta donació regular anà acompanyada d'una donació extraordinària de roba.⁵ El text salvaguardava els drets de l'hospital amb diferents clàusules estipulant que encara que s'arrendés l'impost sobre les carnisseries i no fos l'aljama sinó altri qui el cobrés, l'hospital havia de continuar percebent la quantitat establerta, «sobre aquesta donació ni aquesta assignació neguna raó del món, ni negun contrast, ni ha rahonar ni a dir». La presència de consellers de despeses, clavaris i taxadors dins l'organització de l'aljama implica l'existència d'una estructura dedicada al cobrament d'impostos encapçalada pels mateixos adenantats (ROMANO 1991: 119-120; BAER 1981: I, 166-168; AYALA 2005: 150-152; FELIU 1989-1999: 114). No obstant això, aquest tipus de tributs també s'arrendaven en subhasta pública a una persona

4. El tipus de permuta o compra que s'efectuà entre el consell de l'aljama i la confraria cabarim és força confús al text.

5. El text parla de quatre alnes de sici. L'alna és, clarament, una mesura de roba mentre que el tipus de tela és desconegut.

o a un grup per una quantitat fixa, així el consell no s'havia de preocupar per, en aquest cas, si s'escorxaven més o menys animals. L'existència de jueus acabalats, alguns amb un gran patrimoni numerari, permet pensar en l'arrendament d'aquest tipus d'impostos a comerciants jueus, encara que també era permès adquirir-lo a cristians (LACAVE 1975: 59; ROMANO 1991: 127). La carnisseria jueva actuava abans de l'arribada dels cristians i al segle XIV la tenim ben documentada dins la pròpia Cuirassa, a prop del carrer del Romeu (ROCA 2017: 93-94, 108-109).

El text especifica que la donació era pública i notòria a tothom, feta a perpetuïtat, seguint la Llei jueva i, com resava el document, no era un «donatiu amagat, ni com donatiu d'hom malaut, que no se puja penedir salvant donació pública». Els majorals de la confraria podien gaudir-ne a perpetuïtat sense haver de demanar els diners a l'aljama i disposant-ne el dia requerit, lògicament la Pasqua variava cada any. L'única condició que implicaria un canvi en les condicions de la cessió seria que els adenantats de la confraria fossin «lerius»; desconeixem el significat del terme, però intuïm que es refereix a fer un mal ús de les rendes de la confraria.

Al final del document apareixen un seguit de noms amb el seu patronímic, alguns d'ells testimonis que donen fe de la donació. En total hi consten 6 noms amb una relació jeràrquica diferent. El primer era l'escrivà de l'aljama, Mossé, fill de Joana i d'Aaron, qui degué escriure el document original amb Mossé, fill d'en Jento. El darrer també feu de testimoni juntament amb Mossé, fill de Iona; Jafudà, fill de Jusef Abnaçaya; Salamó, fill de Jafudà i Issay, fill d'Abraham. Riera (2001: 5) menciona que els jueus lleidatans de 1315 utilitzaven preferentment el cognom o apel·latiu familiar en comptes del patronímic, més utilitzat a la Catalunya Vella. No obstant això, sembla que aquesta tendència s'invertí poc després o, en tot cas, convisqué visible de manera desigual als documents. En canvi, es mantenia l'arabització dels cognoms.

Finalment, apareixen dos notaris amb autoritat reial que donen fe de la traducció del document, Arnau Ros i Francesc Durand, i una fe d'errades encapçalada pel signe d'Arnau de Torres.

Transcripció documental

12 de maig de 1319

Trasllat efectuat el 2 d'agost de 1356 d'un document, originàriament en hebreu, en què els consellers de l'aljama de Lleida donaven dels beneficis de les carnisseries jueves, 12 sous anuals, a la confraria de l'hospital de l'aljama per pagar un cens a Guillem Berenguer.

Arxiu Capitular de Lleida, Pergamins, LP-06896

*Hoc est translatum bene et fideliter factum secunda die mensis augusti anno a nativitate domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto scriptum a quoddam publico instrumento in ebrahico scripto splanato seu romanciato per Salteli Içach, iudeum scriptorem aliame iudeorum Ilerde, tenor cuius instrumenti predicti talis est: Sabem nos, testimonis que som assignats a avall, testimoni clar, que dixeren a nos adenantats de la aljama d'aquesta ciutat, que són n'Abraham fyll d'en Çadia Abnaçaya, en Salamó Avinsessat Lacemi, en Juceff Avinceyt, en Jaffudà Avimfamit, en Jaffudà Levi fill d'en Cahim Levi, n'Abraham fill d'en Cahim Abrahamona,⁶ e d'els conseyllés en Cahim Alcaravull e-n Mossé Vincanes. Siats sobre nos, testimonis, e prenet ferma de tots nosaltres e scrivit e signat sobre nosaltres e donat an Mordaffay Avingabay, e an Juceff Dido, e an Samuell Avimbaruch, adenantats de la confraria de l'Hedes, que és dit en cristi-anenc spital d'aquesta ciutat, per ésser a ells e tota la conffraria damont dita el sens a prova per ço que les casses de la conffraria fan dotze *solidos* sensals jaqueses en temps de Pascua per quadran⁷ an Guiem Berenguer, capellà de les cappellanies que stablí en Guillem Berenguer, defunt, a la capellania de Sant Salvador de Gardeny. E és clar a nos, adenantats e conseyllés damont dits, que·ls diners del sens damont dit paguen los adenantats de la aljama dels béns de la aljama per cadan⁸ entrò huy, per ço que aquelles cases damont dites foren ffeytes cambis de casa del conseyll de la aljama ab altra cambra que és de la confraria dels fossés, la qual és apellada en*

6. Apareix aquí, encerclada amb punts, la frase: «e dels conseyllés en Cahim Abrahamona». S'ha optat per eliminar aquest error de repetició per facilitar la lectura.

7. Llegiu «cada any».

8. Llegiu «cada any».

abrahic *capbarim*, que ere abans de la casa de la confraria del spital, e per açò és apellat spital de la aljama e d'aquell temps entrò huy. E per quan moltes vegades los adenantats de la confraria del spital retenien oració en la sinogua⁹ per aquesta pagua del sens damont dit, encara que altres vegades lo senyor del sens damont dit levave les portes del dit spital per avé la pagua del sens damont dit. Per ço, pus que la obligació de la pagua del sens damont dit jau sobre l'aljama e per relevar tots aquests contracts¹⁰ damont dits, avem hordenat e assignat pagua del sens damont dit en cosa que's puxa trobar, que sia assignat e obligat a el e ara, ab bona voluntat, sens neguna força. Salvant ab bon cor e ab bona voluntat e de grat donam als adenantats de la confraria del spital damont dits e a tota la confraria damont dita quatre alnes de sici¹¹ ab bona ferma. E après de açò donam e assignam a els tots los dotze *solidos* censals damont dits sobre ço que exirà del degolar de la aljama de la ciutat de Leyda. E aferman a els ço que exirà del degolar, evicció plana e conplida, en manera de penyora e en manera que·ls dotze *solidos* censals damont dits no·s calenguen¹² demanar tots ni en partida a l'aljama ni als adenantats, per ço que no agen obs més avant a demanar aquells dotze *solidos* damont dits, ni tots ni en partida, a la aljama ni a los adenantats. E encara que no aien a retenir oració en la sinoga per la dita rahó. E encara que·l senyor del sens no li quallya¹³ levar les portas del spital per la pagua del cens damont dit segons que el costupnave de fer entró al dia d'uy. E ara vagen los adenantats de la confraria damont dita <e damont nomenats e posseisquen, e la confraria damont dita,> en aquesta assignació e en aquesta donació e possessió conplidament per la confraria damont dita, e puxen traure e collir els, e aquells que seran après d'els, per la confraria dels diners que exiran del degolar damont dit de huy en tró a tots temps tots aquells dotze *solidos* censals damont dits en lo temps damont dits per cadan, axí com hom, que té e posseix que ço del seu, vuylls que rebren allò, que allò que exiran de la degollar los adenantats de la aljama o altri per els vuylls, que la venen altri e reeben els los diners de la dita venda. Sobre tot assignam a la confraria damont dita tot ço que eixirà del degollament damont dit entrò a dotze *solidos* censals damont dits. E no aie força ni poder en mans de la aljama d'aquesta ciutat, ni en mans dels adenantats ni dels conseylls que exiran d'ací avant, ni en mans de nuyll hom que comprarà lo degollar d'ací avant, vulliatshu o molts a rahonar ni a contrastar. Sobre aquesta donació ni aquesta assignació neguna raó del món, ni negun contrast, ni ha rahonar, ni a dir a la confraria damont dita ni ha lurs adenantats, ni aquells que seran après per els d'ací avant per raó de la cuyta dels dotze *solidos* censals damont dits, nos conoxem en re

9. Llegiu «sinagoga».

10. DCVB s. v. contractes.

11. Desconegut.

12. Llegiu «no calgui».

13. Llegiu «calgui».

a vosaltres de la dita cuyta salvant que sien leriús¹⁴ los adenantats de la confraria damont dita que seran d'ací avant e aquels que seran après d'els ha traure tots los dotze *solidos* censals damont dits de tothom o molts que possehirà la decollació damont dita. Vuylls que aie per compra, vuylls que aie en manera de procuració o de cessió o per qual se vuylls dret, títol o rahó per ço que d'ara bona ferma, per poder de nostre adenantament, aven feyt poder d'omens de la confraria damont dita com nostre poder e lur poder, com nostre poder e lur dret, com nostre dret e lur poder, com nostre poder e lur demanda, com nostres demandes e lurs rahons, com nostres rahons e lur dret, com nostre dret e lur reebuda, com nostra reebuda e lur atorgament, com nostre atorgament. E tot ço que faran axí com si nosaltres pròpiament ho fahiém en tots los drets de los dotze *solidos* damont dits censals que ls puguen rebre de ço que exirà de la degollació damont dita en lo termini damont dit per cadan de huy entró ha tots temps sens de nostra voluntat e sens voluntat de la aljama de dita ciutat de Leyda ni dels seus e aquels seran per els e sens voluntat, autoritat e licència de negun jutge. E ara relevan nostre poder e nostre dret e força de tota l'aljama e aquels que seran per els de tot aquest donatiu e la assignació aquesta relevantment complir, dar e no romanga en vos, nos, ni a l'aljama en lo donatiu aquest ni en aquesta assignació neguna condició ni altra cosa, ni aquest donatiu ni aquesta donació. E açò podés scriure <públicament> e assignar-lo en públich, que no és com donatiu amagat, ni com donatiu d'hom malaut, que no se puxa penedir salvant donació pública, e sens frau degú de persona sana, e donació pública e donació e assignament descubert e públich a tot lo món fermes com dret e com lig nos puxa mudar, ni tornar, ni penedir d'aquels nuyll. E en açò nuyll hom no ls puxen vedar, ni contrastar, ni a els, ni a la confraria damont dit ni als successors d'aquella de aquesta donació e de aquesta assignació neguna coha¹⁵ per nuyll temps. Per ço quan ab bon cor e bona voluntat aven feyta a els aquesta donació e aquesta assignació, fermament e sens tot frau, per vigor del nostre adelantament en totes maneres de lur dret <e tota lur> mellyora, sens neguna condició ni retenció del món e sobre nos per l'aljama e sobre l'aljama de la dita ciutat a relevar tots contrastats e totes bregues dels adenantats de la confraria del spital damont dits e de tota la confraria damont dita. E que tot contrastador e [ra]honador de qualque condició, stament o lig sie, que rahanàs ni contrastats sobre els ni sobre la confraria damont dita en aquesta donació ni en aquesta assignació, neguna raó ni negun contrastat¹⁶ del món o que vengués a relevar neguna cosa. De totes les coses damont dites vuylyes que sie a dret de jueus, miylls¹⁷ a qualsevuylls altre dret que sie entre qualsevuylls gens. E sobre l'aljama de la dita ciutat e sobre los adenantats fer

14. Desconegut.

15. Llegiu «cosa».

16. Llegiu «contrast».

17. Llegiu «millor».

tenir e aver e a posseir pacíficament e en pau e sens contrast aquesta assignació en poder de la confraria damont dita, dels successors d'els, que per temps seran de la dita confraria, e sens negun frau e enguan¹⁸, e sens negun d'els ni dels lurs. E per evicció e quarència de la carta de la assignació present e donació aquesta reebem per vigor de nostre adenantament sobre la dita aljama e sobre tots los béns, aguts e avedors, setis e mobles, e tots altres béns segons evicció e quarencia de totes altres cartes de donació e assignació. Les quals són feytes segons aquestes fermes, les quals se acostupmen entre jueus, que les hordenaren los nostres savis huy entró a tots <temps>, no axí com scriptura privada, ni com treslat de cartes, relevament de totes crides que avem liurat ni liurarem d'aquí avant. E aver pres ferma nosaltres testimonis de tots los adenantats, los conseyllés damont dits, e ab Mordofay Avingabay, e en Juceff Dido e Samuel Avinbaruch, adenantats de la confraria del spital demont dits, e de tota la conffraria damont dita, sobre tot ço que és scrit demunt, en ço que·s deu pendre ferma. Ffo feyta el cap del mes de Civam en l'an de V M LXX IX acriament¹⁹ del segle segons que contam ací en Leyda, que és XII dies en la exida del mes de mayg en l'an de mill CCC XIX a conte dels cristians que conten en esta villa. E avem scrit e assignat e donat en poder de Mordofay, e Juceff e Samuel, adenantats de la dita conffraria del spital, demont dits, a ésser a els e a la confraria damont dita e aquells que seran après d'els a prova e a dret. E tot ço és ferm Mossé, fill de Johana, fill d'en Aron çab anrere, scrivà de la aljama; Mossé, fill de Jento çab anrere. En setí tres personas ensembs fom nosaltres jutges, que som assignats aval, com és que aquesta carta en presència nostra que·y som assignats dos testimonis que són: Mossé, fill d'en Iona; Mossé, fill d'en Jento, per ço que és clar a nos que aquestos són los testimonis, signació de lur mans que axí les²⁰ lo han e atorgam e fermam segons dret pertany e afermar. E açò és lohat e afermat Jaffudà, fill d'en Juceff Abnaçaya; Salamó, fill d'en Jeffuda; Issay, fill d'en Abraham.

Ego, Arnaldus Ros, notarius publicus Ilerde et etiam auctoritate regia, huic transumpto cum suo originali fideliter comprobato pro teste subscribo.

Ego, Franciscus Durandi, notarius publicus auctoritate regia, huic transumpto cum suo originali veraciter comprobato me pro teste subscribo.

Sig+num mei, Arnaldi de Turii, notario Ilerdense et etiam auctoritate regia publici, qui hoc translatum a suo originali pro ut fuit splanatum seu aromanciatum per dictum Saltell Içach bene et fideliter comprobatum cum literis et verbis suprafoliis et punctuans in III linea ubi dicitur e dels conseyllés en Cahim Abrahamona, et in VII linea ubi legitur que ere, et cum supraposito in XV linea ex manu mea propria damont nomenats e posseisquen e la confraria damont dita, in XXVI linea ubi notatur públicament, in XXIX linea ubi est scriptum e tota lur et in XXXV linea ubi especificatur temps, necnon cum rasso et rescripto

18. Llegiu «engany».

19. Desconegut.

20. Llegiu «lest», és a dir, que ho han llegit.

in IX linea ubi narratur per ço pus que la obligació, et in XVIII linea ubi continetur d'aci avant, in XXVIII linea ubi rescribitur no·ls puxen vedar ni contrastar, et in XXXVIII linea ubi declaratur vecció. Scribi, feci et clausi.

Bibliografia

ALÒS TREPAT, Carme (2020), «Conversos i cripto jueus a la Balaguer del segle XV», *Urtx*, 34, p. 12-27.

AYALA COTS, Amor (2005), «L'aljama dels jueus de Lleida a la Baixa Edat Mitjana (s. XIII-XIV): algunes consideracions a l'entorn de les fonts hebrees», *Actes del II Congrés per a l'Estudi dels jueus en territoris de Llengua Catalana*, Barcelona, Institut Europeu de la Mediterrània, p. 193-157.

BAER, Yitzhak (1981), *Historia de los judios en la España cristiana*, 2 vols, Madrid, Al-talena.

BERTRAN I ROIGÉ, Prim (1991), «Adenantats i secretaris de l'aljama jueva de Lleida (segles XIV i XV)», *Ir. Colloqui d'Història dels jueus a la Corona l'Aragó*, Lleida, IEI, p. 313-320.

BLASCO MARTÍNEZ, Asunción (1990), «Instituciones socioreligiosas judías de Zaragoza (siglos XIV-XV), sinagogas, cofradías, hospitales», *Sefarad*, 50/1, p. 3-46

BLASCO MARTÍNEZ, Asunción (1990), «Instituciones socioreligiosas judías de Zaragoza (siglos XIV-XV), sinagogas, cofradías, hospitales», *Sefarad*, 50/2, p. 205-288.

BUSQUETA RIU, Joan J. (2004), *Història de Lleida*, vol. 3, *Baixa edat mitjana*, Lleida, Pagès editors.

CASAS NADAL, MONTSERRAT (1991) «Els jueus de Balaguer en el llibre d'estima de 1412», *Ir. Colloqui d'Història dels jueus a la Corona l'Aragó*, Lleida, IEI, p. 321-334

CASTILLO SAINZ, Jaime (1993), «De solidaritats jueves a confraries de conversos: entre la fossilització i la integració d'una minoria religiosa», *Revista d'Història Medieval*, 4 (1993), p. 183-206.

CONEJO DA PENA, Antoni (2002), *Assistència i hospitalitat a l'edat mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement*, Barcelona: Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

DCVB = Alcover, Antoni M. / Moll, Francesc de Borja (19782 [1930-1962]): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma, Moll.

FELIU, Eduard (1998-1999, «Quatre notes esparses sobre el judaisme medieval», *Tamid*, 2, p. 81-122.

JÀUREGUI, Clara (2017), *Físic e cirurgià juheu: La medicina hebrea a la Barcelona del segle XIV*, Barcelona, Universitat de Barcelona, tesi doctoral.

LACAVE RIAÑO, José Luis (1975), «La carnicería de la aljama zaragozana a fines del siglo XV», *Sefarad*, 1-2, p. 3-35.

LAMPURLANÉS, Isaac (2019) «Noves aportacions documentals per a l'estudi de la jueria de Lleida», *Tamid*, 14, p. 15-64.

LLADONOSA PUJOL, Josep (1974), *Noticia històrica sobre el desarrollo de la medicina en Lérida*, Lleida, Colegio oficial de médicos de Lleida.

HINOJOSA MONTALVO, José (1981), «La comunidad hebrea en Valencia: del esplendor a la nada (1377-1391)», *Saitabi*, 31, p. 47-72.

HINOJOSA MONTALVO, José (1984), «Los judíos del reino de Valencia durante el siglo XV», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 3, p. 143-181.

KLEIN, Elka (1993), «Protecting the Widow and the orphan». *Mosaic. A Review Of Jewish Thought & Culture*, 14, p. 65-81.

KLEIN, Elka (2004), *Hebrew Deeds of Catalan Jews. Documents hebraics de la Catalunya medieval*, 117-1316, trad. Eduard Feliu, Barcelona-Girona, Societat Catalana d'Estudis Hebraics-Patronat Municipal del Call de Girona.

MOTIS DOLADER, Miguel Ángel; GUTWIRTH, Eliezer (1996), «La aljama judía de Jaca en la época de la disputa de Tortosa (1410-1420)», *Anuario de Estudios Medievales*, 26 (1996), p. 221-327.

MUNTANÉ SANTIVERI, Josep Xavier (2006), «Los cases que solien ésser dels jueus. Una aproximació al call de Tàrraga a través dels llibres d'estimes», *Urtx*, 19, p. 105-123.

RIERA SANS, Jaume (1980), «La Catalunya jueva del segle XIV», *L'avenç. Història dels Països Catalans*, 25, p. 52-55.

RIERA SANS, Jaume (2001), «Antroponímia masculina dels jueus de Lleida de Lleida, l'any 1315», *Bulletí interior. Societat d'onomàstica*, 85 (2001), p. 3-9.

ROCA CABAU, Guillem (2017), *Salubritat i salut pública a la Lleida baix medieval: la gestió dels espais públics, la pobresa i els hospitals*, Lleida, Universitat de Lleida, tesi doctoral.

ROMANO, David (1991), «Els jueus de Lleida», *Ir. Colloqui d'Història dels jueus a la Corona l'Aragó*, Lleida, IEI, p. 99-138.

SANAHUJA, Pere (2002), *Història de la ciutat de Balaguer*, Lleida, Pagès editors-Paeria de Balaguer.

SECALL, Gabriel (1983), “La comunitat hebrea de Santa Coloma de Queralt (1347-1350). Aportació històrica”, *Aplec de treballs*, 5 (1983), pp. 191-221.

TARRAGÓ VALENTINES, José F. (1975), «Hospitales en Lérida durante los siglos XII al XVI», *Anales del Colegio de Médicos de Lérida*, Lleida, p. 159-259.

TARRAGÓ VALENTINES, José F. (1976), «Un estudio inédito sobre hospitales antiguas de Lérida original del historiador Mariano Olives», *Ilerda*, 37, p. 9-58.

TARRAGÓ VALENTINES, José F. (1977), «Noves aportacions a l'història dels antics hospitals de Lleida», *Anales del Colegio Oficial de Médicos de Lérida*, Lleida, Colegio Oficial de Médicos de Lérida, 1977, p. 179-211.

VIDAL, Pere (1987), «Els jueus dels antics comtats de Rosselló i Cerdanya», *Calls*, 2, p. 27-112.